

Syns professorerna i globaliseringsdebatten?*

De senaste åren har en offentlig, bitvis inflammerad, debatt förts i såväl Sverige som internationellt om globaliseringens följder. Så har bl a organisationen Attac hävdad att globalisering, frihandel och fria kapitalrörelser gynnar stora företag och redan rika länder, medan fattiga länder missgynnas. Argumenten har fått vid spridning i media. Samtidigt är globaliseringen och dess konsekvenser ett stort forskningsområde inom nationalekonomin. Den nationalekonomiska professionen har därför ett utmärkt tillfälle att dela med sig av sina kunskaper till allmänheten i dessa frågor. I denna artikel granskas i vilken grad i Sverige verksamma professorer med vetenskapliga publikationer inom de relevanta forskningsområdena faktiskt deltar i globaliseringsdebatten. Vi finner att debattaktiviteten är låg.

1. Introduktion

Vid sidan av forskning och undervisning brukar kunskapsspridning till det omgivande samhället betecknas som "den tredje uppgiften" för forskare vid universitet och högskolor. I "professorernas hederskodex" – antagen av Sveriges Professors Förening 1993 – betonas även betydelsen av saklighet i den offentliga debatten. Inte minst för samhällsforskarna, dit nationalekonomerna hör, borde den tredje uppgiften vara självklar. Att forskare med god kännedom om sitt ämne och

sakförhållanden engagerar sig i frågor där de har relevant kompetens bör även leda till ökad saklighet och att missförstånd och rena felaktigheter undviks i debatten. I Sverige är det också en gammal tradition att ledande nationalekonomer deltar i det offentliga samtalet (Carlson & Jonung [1996]).

De akademiskt verksamma nationalekonomernas aktiviteter avseende forskning och undervisning framgår t ex av de årliga verksamhetsberättelser som de flesta forskningsinstitutioner ger ut. I vilken grad nationalekonomerna deltar i den allmänna debatten förefaller däremot vara sämre dokumenterat. Ett undantag är Björklund [1996], där det noteras att bara en liten del av de nationalekonomer som publicerar sig i de ledande vetenskapliga tidskrifterna också deltar i debatten i dagspressen.

*PER SKEDINGER är docent i nationalekonomi och knuten till Industriens Utredningsinstitut. Hans forskning rör lönebildning och arbetsmarknadspolitik.
DAN JOHANSSON är filosofie doktor i nationalekonomi och verksam vid Ratioinstitutet. Han forskar kring institutionernas betydelse för näringslivets utveckling och ekonomisk tillväxt.*

---

*Vi är tacksamma för värdefulla kommentarer från Magnus Henrekson, Tobias Lindqvist och tidskriftens redaktörer.

I denna artikel undersöks nationalekonomernas aktivitetsgrad i de senaste årens debatt om globaliseringen och dess konsekvenser. En sådan undersökning borde vara av intresse eftersom debatten berör fundamentala frågor rörande ekonomins funktionssätt. Bidrar frihandel och fria kapitalrörelser till ekonomisk tillväxt och till det allmänna välförhållandet, eller är ett alternativt system baserat på regleringar och kontroll mer fördelaktigt? Under de senaste decennierna har många utvecklingsländer valt radikalt olika strategier i sina ekonomiska relationer med omvärlden. Vissa länder har fört en frihandelsvänlig linje, medan andra har valt att skydda sina marknader. Att utvärdera och sprida kunskap om dessa ekonomiska fullskaleexperiment borde vara en viktig angelägenhet för nationalekonomer.

En viktig inspiratör till globaliseringsdebatten är – och har varit – organisationen Attac, som fått mycket stor uppmärksamhet i media. Vår undersökning tar därför sin utgångspunkt i de ståndpunkter Attac driver.

2. Attacs teser¹

Attac driver ett antal enkelt formulerade teser. De kan i huvudsak sammanfattas med några citat.

Organisationens syn på hur världsekonomin fungerar framgår t ex av följande citat:

”Under paroller om frihandel, avreglering och globalisering, överlämnas makten över utvecklingen från demokratiska institutioner till marknadens aktörer. Följden är ökande klyftor, raserade välfärdssystem och en instabil ekonomi.”

För att råda bot mot dessa missförhållanden lanserar man ett antal konkreta ekonomisk-politiska förslag:

”Attac vill införa en skatt på internationella finansiella transaktioner, en så kallad Tobinskatt...[F]ör att Tobinskatten ska fungera väl så behöver också skatteparadisen – de frizoner där ekonomisk

verksamhet utom all kontroll förekommer – avvecklas.”

”Attac kräver att de fattiga ländernas skulder avskrivs. Så fort som möjligt och utan krav på motprestationer.”

”Attac Sverige vänder sig emot att svenska medborgares offentliga pensionspengar används till spekulation som tvingar svenska företag att avskeda personal för att pressa fram bästa möjliga kursvärde.”

Enligt vår uppfattning borde nationalekonomiska forskningsresultat – både teoretiska och empiriska – vara synnerligen relevanta för att kasta ljus över dessa frågor.²

Bidrar frihandel, avreglering och globalisering verkligen till ökade klyftor, raserade välfärdssystem och instabil ekonomi? Och i så fall, i vilken grad utgör en Tobinskatt, inskränkningar av frihandeln, ovillkorlig skuldavskrivning och ändrade regler för pensionfondernas inriktning effektiva botemedel?

3. Undersökningens uppläggning

De som enligt vår bedömning borde vara bäst skickade att för allmänheten presentera forskningsresultaten är professorer med inriktning mot områdena internationell handel och/eller internationell kapitalrörlighet. Dessa personer har av forskarsamhället bedömts som vetenskapligt kompetenta inom sina ämnesområden. Eftersom de redan är professorer bör de inte heller hämmas av den tidsbrist och finansiella press som kan drabba yngre kollegor som är fullt upptagna med att meritera sig vetenskapligt.

¹ Citaten i detta avsnitt är hämtade från Attacs hemsida, www.attac.nu.

² Attacs egen inställning till nationalekonomisk forskning kring dessa frågor belyses av följande citat från hemsidan: ”...[N]ationalekonomin bidrar till att ge dem som administrerar dagens utveckling sken av ’vetenskaplig’ seriositet.”

Som undersökningspopulation har vi därför valt i Sverige verksamma professorer med huvudsaklig inriktning mot internationell ekonomi och som under de senaste åren publicerat sig vetenskapligt inom områdena internationell handel och/eller internationell kapitalrörlighet.³ Dessa forskningsaktiva professorer kan anses vara de bästa representanterna för aktuell teoretisk och empirisk kunskap.

Sålunda har i Sverige verksamma professorer som publicerat sig i vetenskapliga publikationer under perioden 1996–2002 inkluderats i undersökningen. Som vetenskaplig publikation räknas publikationer inkluderade i litteraturlöslagen *EconLit*, inom huvudområdena F1 (*trade*) och F2 (*international factor movements and business*).⁴ Med publikationer avses såväl artiklar i vetenskapliga tidskrifter, som böcker och uppsatser i samlingsvolym.

Av ett sjuttioal professorer med inriktning mot nationalekonomi, verksamma vid universitet/högskolor i Göteborg, Jönköping, Linköping, Lund, Stockholm, Umeå, Uppsala, Växjö och Örebro, svarade elva mot de uppställda urvalskriterierna.⁵ Antalet publikationer varierar inte oväntat mellan dessa individer, vilket vi dock inte fäst något avseende vid. Dessa elva professorer ingår alltså i vår undersökning om nationalekonomernas aktivitetsgrad i globaliseringsdebatten.

Aktivitet i debatten definierar vi som författande av debattartiklar i dagspress, affärstidningar eller *Ekonomisk Debatt* samt medverkan som intervjuobjekt i de två förstnämnda källorna. I en egenhändig skriven debattartikel är det lättare att utveckla sina argument än om man blir intervjuad. Debattartikeln kräver emellertid en större arbetsinsats samtidigt som ett intervjuuttalande ofta kan röna lika stor, eller större, uppmärksamhet. Vi har inkluderat båda aktivitetsformerna i vår undersökning.

I undersökningen utnyttjas fyra pressarkiv, samtliga tillgängliga på Internet (via prenumeration): *Mediearkivet*, *Press-*

Text, *Dagens Industris* arkiv och *Affärsvärldens* arkiv. De två förstnämnda arkiven täcker totalt ett femtiotal dagstidningar, tidskrifter samt utskrifter från radioprogrammet *Dagens Eko*. Dessa arkiv är inte heltäckande, men alla större dagstidningar (som *Dagens Nyheter*, *Göteborgs-Posten* och *Svenska Dagbladet*) ingår. De två sistnämnda arkiven är specifika för respektive affärstidning.

I databaserna har vi sökt på respektive professors namn, både i de fall denne förekommer i texten och när vederbörande är artikelförfattare. I de fall träffarna, i form av artikelrubriker och ingresser, av oss bedömts som relevanta för denna undersökning har vi sedan gått vidare och läst artiklarna i sin helhet. Artiklarna i *Ekonomisk Debatt* har vi däremot gått igenom manuellt. Undersökningsperioden är från den 1 januari 1999 till den 30 juni 2002, dvs tre och ett halvt år. Perioden är relativt kort, men starttidpunkten är vald för att ungefärligen sammanfalla med det första tillfälle då Attac omnämns i debatten.⁶

³ Varken adjungerade professorer eller *emiriti* ingår i undersökningen.

⁴ Vi har inte beaktat huvudområdet F3 (*international finance*) eftersom professorernas publikationer under denna klassifikation till stor del handlar om EMU, vilket vi bedömer som mindre relevant för denna undersökning. En liknande bedömning har vi gjort beträffande F4 (*macroeconomic aspects of international trade and finance*).

⁵ De elva professorerna är Arne Bigsten, Magnus Blomström, Harry Flam, Göte Hansson, Henrik Horn, Mats Lundahl, Lars Lundberg, Torsten Persson, Paul Segerstrom, Peter Svedberg och Clas Wihlborg. Fem professorer med någon enstaka publikation inom områdena F1 och F2 uteslöts eftersom deras huvudsakliga forskningsinriktning ligger utanför området internationell ekonomi.

⁶ Den tidigaste referens till Attac som vi funnit är från den 1 februari 1999 (*Aftonbladet* [1999]).

4. Undersökningens resultat

Inledningsvis kan vi konstatera att Attacs ståndpunkter tycks ha fått vid spridning i debatten. Organisationen nämns i 986 artiklar och radioinslag under perioden. Beträffande professorernas deltagande i debatten har vi endast funnit *en* artikel med direkt referens till Attacs ståndpunkter och förslag (Gatu [2001]). I artikeln intervjuas Torsten Persson om Tobin-skatten:

”Det är inte storleken på kapitalrörelserna som skapar tvära svängningar i valutahandeln”, säger Torsten Persson, professor vid Institutet för internationell ekonomi vid Stockholms universitet. ”I stället är det förväntningarna som gör att priserna på den finansiella marknaden åker upp och ner. Minskar man kapitalflödena kan det tvärtom ge oroligare valutahandel. Då motverkar en Tobin-skatt sitt syfte.”

Vi har funnit ytterligare sju artiklar som i någon mening kan betraktas som mer allmänna inlägg i globaliseringsdebatten. Endast två av dessa är debattartiklar (Bigsten [1999], Bigsten & Levin [2001]). Emellertid behandlar den förstnämnda debattartikeln främst anpassningsproblem på den svenska arbetsmarknaden till följd av globaliseringen, medan den senare bl a berör effekterna av olika handelsstrategier i u-länderna på ett kortfattat sätt. De övriga fem artiklarna innehåller intervjuer. Arne Bigsten uttalar sig om Afrikas bristande integrering i världsekonomin (*Borås Tidning* [2002], *TT* [2002]) och om globaliseringen vid förra sekelskiftet (Haldesten [2002]). Magnus Blomström intervjuas om effekterna av multinationella företags direktinvesteringar i u-länderna (Carlsson [2001]) och Harry Flam om fördelningseffekter i u-länderna av frihandeln (Koblanck [2000]). Ingen av intervjuartiklarna har som huvudsyfte att återge professorernas kommentarer till Attacs ståndpunkter.

När det gäller direkta kommentarer till Attacs förslag tycks således professorernas aktivitetsgrad vara mycket låg. Vi har

inte funnit en enda debattartikel där organisationens teser granskas och endast en intervjuartikel, där saken till yttermera visso bara ägnas några få rader. Inlägg av mer allmän karaktär i globaliseringsdebatten är dock något vanligare förekommande. Det kan vara av intresse att jämföra dessa resultat med dem som erhålls för Jagdish Bhagwati, en av världens ledande forskare på området internationell handel. Beträffande Bhagwati har vi funnit fyra artiklar med direkt referens till Attac och 24 totalt (samtliga är intervjuartiklar).⁷ I undersökningsmaterialet förekommer denne följaktligen i omkring tre gånger fler artiklar än de elva i Sverige verksamma professorerna tillsammans.

Det finns flera källor till osäkerhet i vår undersökning. Vi har t ex inga uppgifter om framträdanden i television eller radio (utöver *Dagens Eko*). Det finns dessutom gränsfall för hur artiklar ska klassificeras och det är möjligt att någon professor skulle uteslutas ur undersökningspopulationen eller någon tillkomma med en anorlunda klassificering. Vi har dock ingen anledning att tro att våra resultat skulle modifieras på något avgörande sätt om dessa osäkerheter beaktades.

5. Avslutning

Vi har funnit att professorer med vetenskapliga publikationer inom områdena internationell handel och kapitalrörlighet i mycket liten utsträckning syns i globaliseringsdebatten, åtminstone vad avser direkta kommentarer till de teser som Attac förfäktar. Inte i en enda debattartikel och i endast en intervjuartikel granskas organisationens ståndpunkter, vilka fått stor spridning i media. Detta är svårt att förstå av flera skäl. För det första berör debatten nationalekonomiska frågor med avgörande betydelse för ekonomisk tillväxt och

⁷ Se Bhagwati [2001] för en sammanfattning av dennes argument.

allmänt välstånd. För det andra har åtminstone en framstående *utländsk* ekonom, Jagdish Bhagwati, engagerat sig i debatten. För det tredje har vår genomgång av artikelarkiven visat att flera av professorerna i undersökningen förekommit flitigt i *andra* debattsammanhang under perioden (t ex i frågor rörande EMU och u-landsbistånd).

Professorernas frånvaro i globaliseringsdebatten har enligt vår mening skapat ett vakuum, som andra ekonomer försökt fylla.⁸ Vi finner detta potentiellt allvarligt och efterlyser därför fler inlägg från professorerna. Gör tankeexperimentet att en ny organisation framträder som i ett tusental tidningsartiklar föreslår ett nytt, kontroversiellt botemedel mot en allvarlig och utbredd sjukdom. Vilket utfall skulle vi då få i en motsvarande undersökning av debattaktiviteten bland landets professorer i medicin? Sannolikt ett helt annat.

Referenser

- Aftonbladet* [1999], "Globalisering på nätet", 1 februari 1999.
- Berggren, N, Bergström, F, Bornefalk, A & Sandström, M, [2001a], "Attac hotar friheten", *Aftonbladet*, 22 februari 2001.
- Berggren, N, Bergström, F, Bornefalk, A & Sandström, M, [2001b], "Attac bara för vilsna", *Svenska Dagbladet*, 26 mars 2001.
- Berggren, N, Bornefalk, A & Sandström, F M, [2002], *Befria kapitalet! Om Tobinskatten och fria kapitalmarknader*, Eli Heckscher Papers No 3, Timbro, Stockholm.
- Bhagwati, J, [2001], *Till frihandelns försvar – tre essäer*, SNS Förlag, Stockholm.
- Bigsten, A, [1999], "Inget att förlora på låga löner med låga skatter", *Göteborgs-Posten*, 13 mars 1999.
- Bigsten, A & Levin, J, [2001], "Tillväxt, inkomstfördelning och fattigdom i u-länderna", *Ekonomisk Debatt*, årg 29, nr 2, s 105–116.
- Björklund, A, [1996], "Nationalekonomer som syns i debatten och i de vetenskapliga tidskrifterna", i Jonung, L (red), *Ekonomerna i debatten – gör de någon nytta?*, Ekerlids förlag, Stockholm.

- Borås Tidning*, [2002], "Afrikas problem oror forskare och politiker", 14 februari 2002.
- Carlson, B & Jonung, L, [1996], "Hur såg de stora nationalekonomerna på sin roll i samhällsdebatten?", i Jonung, L (red), *Ekonomerna i debatten – gör de någon nytta?*, Ekerlids förlag, Stockholm.
- Carlsson, B, [2001], "Kapitalet lättar inte börnan", *Göteborgs-Posten*, 2 januari 2001.
- Gatu, H, [2001], "Så avvärjar vi spekulanterna", *Dagens Arbete*, 15 mars 2001.
- Haldesten, M, [2002], "Globalisering behöver spelregler", *Göteborgs-Posten*, 13 februari 2002.
- Koblanck, A, [2000], "Effekter av frihandeln ifrågasätts", *Dagens Nyheter*, 24 oktober 2000.
- Pålsson Syll, L, [2001a], "Attacrörelsen och globaliseringen. Dagens frihandel är orättvis", *Svenska Dagbladet*, 23 februari 2001.
- Pålsson Syll, L, [2001b], "Vi lever inte i en Disney-värld", *Aftonbladet*, 10 mars 2001.
- Pålsson Syll, L, [2002], "Tobinskatten – kommentar till Suvanto", *Ekonomisk Debatt*, årg 30, nr 2, s 171–176.
- Suvanto, A, [2001], "Tobinskatten – fel medicin", *Ekonomisk Debatt*, årg 29, nr 6, s 397–407.
- TT, [2002], "Afrikas problem oroade i globaliseringsdebatt", 12 februari 2002.

⁸Se t ex Berggren, Bergström, Bornefalk & Sandström [2001a, 2001b], Berggren, Bornefalk & Sandström [2002] och Suvanto [2001], vilka samtliga är kritiska mot Attac. Se Pålsson Syll [2001a, 2001b, 2002] för exempel på motsatsen.